Гей, люди, чи догукну до вас, абисте всі мене почули? Такого вас ізгромадилось, такого хлопів ізійшлося, та всі в долоні плещуть! Миру стоїть, наче на Великдень коло церкви, що його казати, як писка розтулити? Гей, роде мій, то-то всі Палійчуки стоять — грудь при грудь, — міцні хлопи, а мов дуби високі. Кланяюсь тобі, роде, найперше — і вам, мир, красно дякую, 1 — Василь Палійчук єсть я, колишній служник його мосці пана професора Жолінського, з обсерваторії — ген-ген тільки біленько мріє поверх смерек за Черемошем.

Ґазди, чи чув хто з вас за обсерваторію, де зорі стежать, із неба, як із книги, читають? Та де! Греблися ми в землі, ніколи небо обзирати. А пани, най їх маму мордує, то ті всіх нас мудрували. На небо в руру дивляться, приміряють різні скла та бачать, скільки схочуть, де який хлоп курку патрає, а не горох з капустов їсть, як йому од панів належиться. Признаюсь вам — і я в тую руру визирав. Ая-ая, визирав! Отак-о — око притулив і розплющив. 4

"Що бачиш? — питає пай професор.— Ци видиш зорю над лясем? То польська звязда сходить, на цалий світ покажеться".

Добре, мовчу,— чоловіче, будь тихо. Не іритуватиму тебе, най западесся! Най пани тобі видять, а я — карпатський горянин, гуцульського роду. Та собі нахиляю тоту руру нижче й нижче.

"Цо хцеш, хлопе?" — питає пан професор.

"Хочу, паночку, глянути, що за тим лясем діється, казали люди — більшовики йдуть".

"Глупетво! — кричить пан професор.— Матка боска стане за ойчизну!"

Але ж, люди, було клопоту тамтеї ночі! Наче ціла Поль ща з місця рушила, а то все в Румунію через Карпати, повз нашу обсерваторію. їдуть та й їдуть, а хто пішки йде,: гамір ізняли, аж смеречин голос губиться, аж ми лячно стає. Правду повім, хтів тікати з того —дивиська. Коли це нагукує пан професор. Пішов. А вони вже папірчики на вопп палять, речі пакують, руки трусяться — а, най вас шлик ясний трафить!

Дають мені паку злотих, дають іще якоїсь мороки: "Оце, Василю, як ми поїдемо геть, то ти підклади під руру і запали цього ґнотика, а сам іди тоді та й не оглядайся, що б не почув". Посідали на авто, тир-тир — просто в Румунію. А яа зостався сам. А надворі ніч. Тікати хочеться, аж п'яти сверблять. А тоді гляну на обсерваторію — аби хто не по-збиткував! Най, кажу, і хлоп наш у руру дивитиметься, не все панам зорі стежити, може, не правда, ґазди?

Вийшов я хутенько за браму і закопав оту мороку з ґнотиком просто в лісі. Замкнув браму, а сам — до рури. Дивлюся в неї, дивлюся, аж очі ми рогом полізли, нахиляю руру наниз — ну, ніч, та й годі, не видко більшовиків! Що зробиш? Дав тій рурі спокій, закурив файку, просіялось ми в голові. Гей, ґазди,— більшовики хдба без рур дивляться?! То, коли я їх не вбачу,— нехай вони мене бачать! Нехай вони в свої рури глянуть! Узяв я прапор польський, одірвав білу половину,— зоставив малинову та й підняв такий знак на щоглу. Саме на світ узялося, сонце на знак мій засвітило, далеко видко на всі сторони мій червоний знак.

Аж надійшов і день божий. Що за проява — на дорозі ні душі? Наче хто шлях перетяв повз обсерваторію. Бачу простим оком, як військо польське йде, а мене обминає. Мой, люди,— який то червоний знак сильний! Так гарно ми стало, та любо ртало, як оце й тут, перед вами стоя!

Вже й день минає, і вечір узявся червоною пучкою за верховіття лісу, Черемош у долині біжить собі повз люди. Ледве чутно, як бідний хлоп коло хати у трембіту трембітає, так файно кругом і тихо. Причини, боже, дня — щоб мій знак до ночі хтось побачив із гойних людей —

більшовиків, які йдуть визволяти свою кров, свій народ. Так думаю, файку посмоктую. І наврочив же, люди! Ідуть. Соток із п'ять того війська польського. Просто до моєї брами.

Гей, ґазди,— як я папудився! Не годен я з такою силою змагати. Сиджу, не озиваюся, браму не одмикаю. Топірець над головою звів — ану котре над браму визирне — так по голові й матиме! Чую — зупинилися. Гала-гала, гир-гир-гир,— щось заговорили. Мій червоний знак на вітрі віється. Зараз почнуть із гармати по брамі смалити. Чую — торгає хтось браму,— агов, люди! Я визирнув: стоїть польський жолнєж: *

"Слазайсу!"

"Навіки слава".

"Ту єсть більшовицька штаба?" * Солдат (польськ.).— Ред.

"А нащо тобі, чоловіче?" "То, може, і ви, ґаздо, з тих більшовиків?" "Як бог поможе на мою темноту". "Одмикайте мерщій браму!"

"Ні, пане жолнєже, ставте ваші канони, бийте просто в мури, най і я під ними ляжу, а брама не вам одімкнеться!" Чую — знову гала-гала.

"Бога бійтеся, ґаздо,— хіба ми ґвалтом сунемо?! Наші офіцерики до Румунії крешуть, нам вандрувати з ними не охота. Шукаємо добрих людей, щоб до полону стати".

Нічого не поробиш — мусив брати їх до полону. Поскладали вони всеньку зброю, поставили кулемети, гармати. Стоять, не знають, що робити.

"Клич, ґаздо, більшовицьку управу — нехай виходять з будинку раду нам давати".

Набрався я духу та й кажу: "Жолнєжі, більшовицька наша управа здала вас на мене, Василя Палійчук'а. А я вам наказую повернути назад і розходитись по своїх домівках".

Військо кричить, плаче, цілує землю. "Спасибі вам, пане начальнику, що не караєте! Покарала вже нас лиха година та польська держава! Кінець війни! Домів! Домів!" Та й пішли всі на долину, а я зостався сам, повне подвір'я зброї і мій червоний знак.

Ніч зайшла темна, ходжу я на варті, стережу добро, файку смокчу — душу зогріваю. Пес мій до ніг тулиться, лащиться, на браму бреше. "Хто там?" — питаю.

"Одчиніть, ґаздо,— це я, той, що ви до полону —брали!"

"А чого тобі треба поночі?"

"Та привели до вас панів з десяток, постріляти їх, чи що?" —

"А хто вони такі?"

"Не вміємо сказати, пане начальнику. Може, міністри якісь, може, поліціянти. П'ять міхів грошей при них,—може, це польський банк тікає?"

"Вергайте їх до льоху,— кажу,— та пов'яжіть гарненько, най чекають, коли їхня доля така".

Чи видите, ґазди, яка Польща стала,— сміх і гріх, і людям не кажи! А який гонор був! Як того хлопа пацифіку-вали!2 А ми терпіли. Як тих богів — у ручку цілували. Добре. Стою на чатах і все думаю за той мій червоний знак. Що далі діяти? Бо став на більшовицький стрій, а далі не вмію. Може, треба з гармати бити чи до миру промовляти? Підійшов до льоху: "А як вам сидиться, мосці пани,— може, води подати?" —

"Бидло, . хами! — одповідають пани.— Ваша армія до Москви тікає! Ваш Сталін у нас миру просить!" Я й одійшов — най накричаться...

Очей не заплющував через цілу ніч. Що ми ранок принесе? Бо я вже не просто собі — Василь Палійчук, гуцул. Тепера під моєю рукою наука — небо стежити. Рушниці і гармати. Папи міністри з цілим банком, най їх маму мордує! Бігме, страшно простій людині на таку гору стати — звідусіль її видно, може, і з-за кордону позирають, як тоті Палійчуки без польських панів жиють!

А ранок не забарився. Такий умитий та веселий, через гори перекочується, на туманах гойдається, смереки прибирає красно, віночки увиває з хмар. Літак над горами стриже. Нижче й нижче, наді мною став, стрепенув крильми. Коп! —коло мене щось упало. Може, тая бомба? Беру розгвинчую — папірець. Оце біда — вже мені з самого неба листи йдуть! А не вчитаю, бо не встиг за Польщі на професора вивчитись!

Але ж і файні хлопці — тоті більшовики! Підкотили на танках під саму браму, Я вийшов, скинув капелюха: "Сла-вайсу! Помагайбі пана гнати!"

"Доброго здоров'я, папашо,— каже один,— то ви, може, і є товариш Палійчук?"

"Василь Полійчук, ласкавий пане більшовику".

"Оце, папашо, доброго пана знайшли! На всю губу пан". І засміявся.

"Не знаю, як вас повище величати, пане-товаришу, за ваше молодецтво!"

"Це ми вас величатимемо, товаришу Палійчук,— каже і сміється,— польські полки самі до вас у полон ідуть!"

, Такі веселі, такі файні хлопці визирають з танків. Та молоді-молодюсінькі, ще й лиця рум'яні! "Мої ви голуб'ята,— кажу по-простому, — а най вашим батькам і матерям ласка з неба падає за таких синів! Най їм жити буде легко!"

І сльози ми з очей — кап та кап.

Встидайте мене, люди,— сам не зоглядівся, як стало. Наче хто натисми на грудях ґудзика якого, що сльози помпує. Плачу, а сам сміюся... "То дай же я тебе хоч поцілую, сину, щоб знайомі з тобою булисми й рідні. Ось і листи вже мені од ваших з неба йдуть, коли хочеш глянути".

Подаю йому папірець. "Спасибі,— каже танкіст,— цей лист до нас, а вам ще інші листи будуть, папашо". Поцілувались ми, та оце й усе.

То як ви, товариші, скажете на мою мову? Заким я повернуся зі Львова з Народних ЗборівЗ — комусь треба обсерваторію беречи? Най і хлоп наш у руру дивиться, академію вивчає! І кланяюсь вам, громадо, за вибори і за ваше довір'я до Василя Палійчука, простого гуцула.

1 ...і вам, мир, красно дяку ю...— Герой оповідання виступає перед селянами, які вибирають його депутатом Народних Зборів Західної України. У своїй промові Василь Палійчук розповідає про події, пов'язані з приходом Червоної Армії на західноукраїнські й західно-білоруські землі, що опинились під загрозою фашистської окупації (1 вересня 1939 р. гітлерівська Німеччина напала на Польщу).

2 Як того хлопа пацифікували!—Йдеться про так звані "пацифікації", до яких вдавався уряд буржуазно-поміщицької Польщі в 30-х роках, придушуючи каральними загонами революційний і національно-визвольний рух, особливо в Західній Україні та Західній Білорусії. Наприклад, під час "пацифікації" 1930 р. було зруйновано й частково

спалено близько 800 сіл, катовано тисячі людей, 1700 чоловік заарештовано.

З ...повернуся зі Львова з Народних Зборів...— Народні Збори Західної України відбулися 1939 р. наприкінці жовтня. 27 жовтня Збори проголосили встановлення Радянської влади на всій території Західної України і ухвалили просити Верховну Раду СРСР прийняти її до складу УРСР.